

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Калина Бахнева

за докторския труд

Образът на войника скитник в полската литература

на мгр Иван Райчев

за присъждане на научната степен „доктор”

Дисертационният труд *Образът на войника скитник в полската литература* на мгр Иван Райчев в много отношения е откривателско изследване. Казаното отнасям преди всичко към Първа глава, която е посветена на романа *Кръстоносци* и на пътеписа *По пътя на пилигрима* на Зофия Косак. Двата текста все още не са изцяло проучени от полските историци на литературата и в известна степен остават извън вниманието на съвременната критика и читателска аудитория. Романът на Косак „живее” в сянката на *Кръстоносци* на Сенкевич, а пътните записки на писателката не са издавани след 1959 г., когато е публикувано второто и единственото след Втората световна война книжно издание на пътеписа.

Отчитайки приноса на докторанта по отношение на двете произведения на Косак нямам предвид единствено „изваждането” им от относителното критическото забвение. Съществува опасност непроучените теми да се изследват частично или повърхностно. Райчев не само избягва подобен риск. Стойностните обобщения за *Кръстоносци* надхвърлят изводите на полските изследователи. Докторантът проследява избраната тема в контекста на историята на средновековна Европа и Полша, разработва я с оглед на релацията *sacerdotium-imperium*, от гледна точка на важната за XI в. концепция за европейско единство, „пречупва” я през отношението към исляма, еврейството, Изтока, през връзките с духовната атмосфера в родината на Косак през 30. години на миналия век (времето на създаването на романа). Същностно е схващането на Първия кръстоносен поход като „първата мащабна общоевропейска военна акция в историята” (с. 55), проблематизираното хипотетично / достоверно полско участие в начинанието на кръстоносците, изборът на речта на папа Урбан II в Клермон за своеобразен смислов център на изложеното в тази глава, акцентираната българска следа в романа на Косак. С удоволствие бих се спряла преди всичко и по-обстойно върху тази дял от дисертацията, защото той заслужава уважение. Жанрът „становище” предполага обаче критически прочит на дисертационната цялост.

При разработването на темата дисертантът се съсредоточава върху едни от най-емблематичните исторически събития за нейното осветляване. Освен художествено-креативната мощ на Първия кръстоносен поход дисертационният текст разглежда романовото превъплъщение на въстанието на Богдан Хмелницки и документално-фикционалните повествования за участието на полските въоръжени формирования през Втората световна война в Норвегия (Нарвик) и Битката за Британия. Това е само част от дългата история на полското военно скиталчество. Авторът съзнава мащабността на темата и обосновава своя избор с желанието да проблематизира преди всичко недооценените литературни обобщения върху историческите факти (творчеството на Косак, белетристиката на Прушински и на Фидлер) или със стремежа да представи своята гледна точка към познати романови образци (*С огън и меч* на Сенкевич).

В направения подбор е осезателно отсъствието на отделна глава върху творчеството на Стефан Жеромски, което отваря голямата тема за участието на Полша в Наполеоновите войни. „Редукцията” на Наполеоновата епопея според обобщението ѝ при автора на *За войника скитник* и *Пепелища* до голяма степен се дължи на желанието на докторанта за придържане към същността за полското литературно съзнание разпознаване на воюващия човек в измеренията на героичното, патетиката, страдалческото изкупление.

Райчев отбелязва „срива” на митическото обобщение на темата при Жеромски, показва умения за критическото ѝ интерпретиране, но се интересува преди всичко от романтичното развитие на идейните послания, които полският автор влага в образа на воина, участващ в кампаниите на френския пълководец. Подобно решение кореспондира с основната творческа нагласа на изследването. Докторантът търси митологичната основа на темата за войника-скитник и проследява нейното романтично / романтическо пресътворяване в контекста на полската фолклорна традиция, месианистичната идея, философията на пилигримството.

Всъщност – както правилно отбелязва докторантът – повестта *За войника скитник* и романът *Пепелища* на Жеромски са повратна точка в интерпретирането на темата за полското военно скиталчество / пилигримство. При този писател романтичното третиране на полския воин отстъпва на делегандаризирането му като борец за свободата на други народи. Невъзможността за постигането на религиозния / националния идеал превръща полския войник от пилигрим в скитник. Неслучайно именно Жеромски, който обобщава завоевателната политика на Бонапарт в Сарагоса и

Санто Доминго актуализира патоса (страданието) на анонимната песен от XVII в., поетизираща бездомността на несретния воин.

Излизането извън литературния / критическия мит е труден процес. Отказът от критически коментар на антиромантичния образ на воина-скитник при Жеромски е компенсиран от научния подход към романа на Сенкевич (Втора глава). Райчев прави успешен опит за „обективен” прочит на изключително сложните за (литературно)историческо тълкуване полско-украински отношения в крайграничните територии на някогашната Жечпосполита. Прави впечатление дистанцирането от утвърдени мнения на критиката в Полша. Авторът осмисля политическите и верските конфликти между поляци и казаци в перспективата на колониализма, завоевателната политика, „шляхтишкия империализъм” (Прус).

Отделно внимание заслужава *Уводът* към дисертацията, в който основавайки се на историята на Полша докторантът очертава художественото развитие на проблема „войник-скитник”. Тази част от дисертацията доказва, че авторът има необходимите знания и интелектуалния потенциал да разгърне темата върху по-голям литературен материал, включвайки в нея не само основни произведения, свързани с Наполеоновата епоха, но и със събитията от Първата световна война, полската история и литература през междувоенното двадесетилетие и след Втората световна война.

Уводът посочва, че романът на Косак не изчерпва темата „кръстоносни походи” в полската литература, а творчеството на Жеромски не финализира епическия сюжет „Полша и Наполеон”. По подобен начин уводната част онагледява: макар и знаково произведение за полския югоизток, романът *С огън и меч* е единствено част от голямата литературна тема „Креси”; творбите на Прушински и Фидлер са немислими без документално-художествените текстове, посветени на Втората световна война.

Не по-малко интересни са обобщенията на дисертанта, включени в заключителния раздел на труда. Изводите впечатляват с намерените гледни точки към целостта на полското литературно и историческо съзнание, както и с проследеното отношение между факт и фикция.

В изследването на Иван Райчев преобладава историческият подход към литературната действителност. Този научна перспектива до голяма степен е обоснована от темата. Превесът на историческото начало в дисертацията се дължи и на отличните (бих казала дори завидните) познания на автора в областта на европейската и полската история. Подобен подход е важен за развитието на българската полонистика. Той припомня за най-добрите страни на позитивистичната литературна историография и

съдържа възможността за паралелно проследяване на литературния и историческия факт. В тематично отношение пък научният труд запълва същностна празнина в родната академична полонистика. Уверена съм, че евентуалното публикуване на дисертационния труд ще разшири познанията не само на специалистите, но и на читателите, които са непрофесионално изкушени от полската литература и история.

Като научен ръководител на мгр Иван Райчев бих искала да изтъкна, че дисертантът разработваше темата изключително съвестно и отговорно. Тези негови качества намират превъплъщение в структурата на работата, както и в езиковата страна на труда – дисертацията е написана на ясен и точен български език.

Убедена съм, че научната разработка на докторанта притежава необходимите качества на стойностен дисертационен труд. Препоръчвам на уважаемите колегите от научно жури да вземат решение за присъждане на Иван Ганчев Райчев на образователната и научна степен „доктор“.

12.05.2013 г.

доц. д-р Калина Бахнева